

***forma** - lat. – „*tvar, vzhľad, podoba*“; termín sa vzťahuje k *priestoru, objemu, hmote, ploche, kompozícii, faktúre*, umeleckému *rukopisu* a ďalším umelecko-historickým kategóriám; forma je zobrazený *obsah*; forma a obsah sa v procese vzniku diela a jeho pôsobenia navzájom podmieňujú; v tejto celistvosti sú forma a obsah odrazom skutočnosti, jej umeleckým prisvojením; iba zmyslovo (t.j. formou) je sprostredkovaný obsah; obsah je súčasne poznaním a hodnotiacou odpoveďou na existenciálne otázky života, ktoré odráža a nastoľuje voľbou tém a spôsobom ich poňatia a ktoré rieši vývojovo zodpovedajúcou formou; forma a obsah sú subjektívne aj objektívne podmienené umelcovou osobnosťou (pozri *originalita*) a dobou vzniku diela a dobou aj spoločnosťou vo ktorej dielo pôsobí; zvláštnym rysom umenia je, že forma má stálosť, zatiaľ čo obsah a význam formy sa javí ako variabilný a premenný, závislý od pochopenia formy v jej významovom výklade (procesom významového prehodnocovania bol napr. *had* v antike chápaný ako kladná životná sila záporne prehodnotený kresťanstvom a späť s *diablom*, pokušením a pádom *Adama* a *Evy*, dedičným hriechom, čiže s inou životnou filozofiou a iným videním hodnôt v spoločenskej realite sveta); pozri *tvar, línia, farebná symbolika, umenie, good form/tzv.dokonalá forma, sloh*

Malá československá encyklopédia: forma spolu s obsahom filozofickými kategóriami, dvomi vzájomne spätými stránkami každej skutočnosti; v dejinách filozofie často *obsah* chápaný ako „hmota“ alebo „látka“, čiže vecný substrát zmien; v dialektickom materializme: obsah nielen ako prostý substrát, ale súhrn procesov, ktoré ovplyvňujú seba navzájom aj svoje okolie; forma môže byť tiež chápaná ako vnútorná organizácia obsahu; nesúlad medzi formou a obsahom v procese ich vývoja sa rieši odhodením starej formy a vznikom novej, adekvátnej rozvinutému obsahu; v aplikácii na umenie označuje forma a obsah podstatné stránky umeleckého diela; obsah nadobúda duchovnú podobu a forma má charakter materiálny; obsah zahŕňa tie prvky umeleckého diela, vo ktorých je vyjadrené poznanie podstaty životných javov a ich intelektuálne a emocionálne hodnotenie; formu vytvárajú dva aspekty: vonkajšia forma závislá bezprostredne na materiáli, s ktorým daný druh umenia pracuje, a vnútornú formu, ktorá súvisí s obsahom, t.j. námet, motív; forma a obsah v umení majú zložitú štruktúru, dohromady vytvárajú celok skladby umeleckého diela, ktorá je hierarchická, jej jednotlivé zložky nemajú rovnaký význam; v celku obsah umeleckého diela je určujúci, nakoľko dielo vzniká práve preto, aby odovzdalo myšlienky a city tvorcu, jeho pochopenie života druhým ľuďom; forma je následne prostriedkom na riešenie tejto úlohy; funkcia formy je predovšetkým informatívna (vyjadrenie obsahu); hoci forma umeleckého diela slúži obsahu, zohráva v umení výrazne aktívnu úlohu > jednota formy a obsahu a ich harmonizácia sa považuje za kritérium umeleckých kvalít diela; pozri *sloh, téma, obsah, technika, tvar; insitné umenie*

-v súvislosti s heslom *kompozícia*: v stredoveku termín kompozícia (v zmysle lat. compositio) vzťahovaný viacej na *architektúru* a *hudbu*, zatiaľ čo pre *maliarstvo, grafiku* a *kresbu* používaný termín *dispositio* (rozvrhnutie) alebo *ordo* (usporiadanie) alebo *figura/tvar*, forma

***forma dielcová/klinová** - forma, skladajúca sa z viacerých častí, používaná pri *odlievaní* rozmernejších a členitejších sochárskych diel; pozri *forma želatínová; odlievanie sadry*

*** forma dokonalá - good form**

***forma klinová - forma dielcová**

***forma negatívna** - časti sadrovej formy pri *odlievaní do pieskovej formy*

***forma piesková** - odlievanie do pieskovej formy

***forma piramidale - figura piramidale**

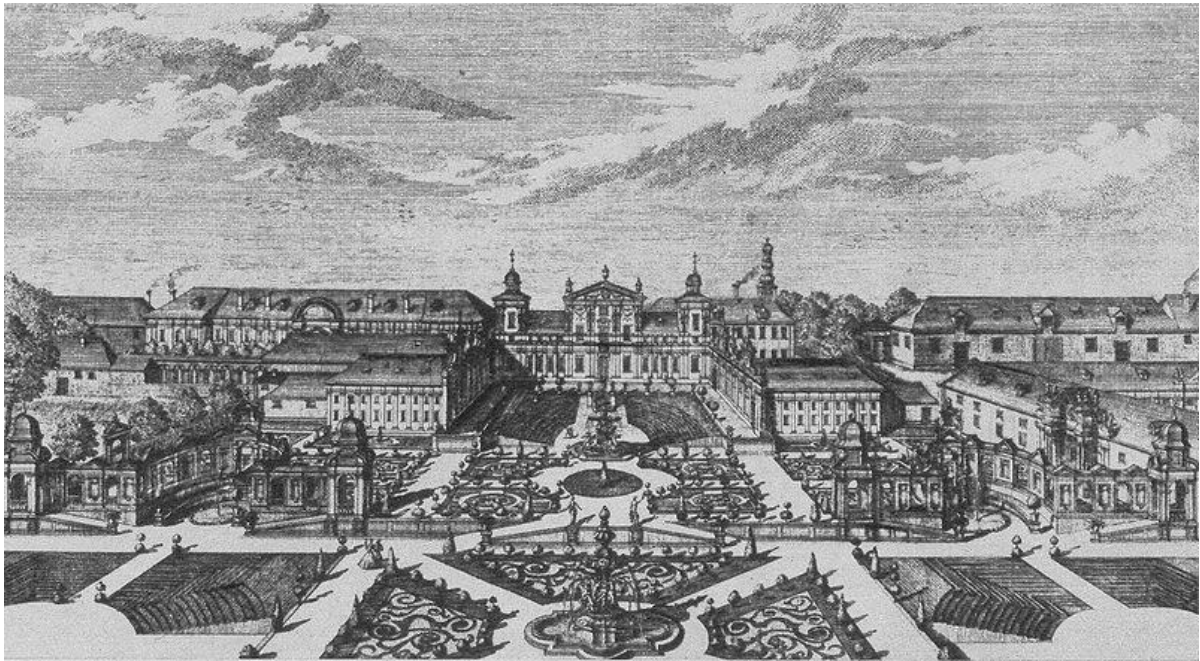
***forma stratená - stratená forma**

***forma tlačiariska materská - matrica**

***forma tlačiarenská otcovská - patrica**

***forma želatínová - želatínová forma**

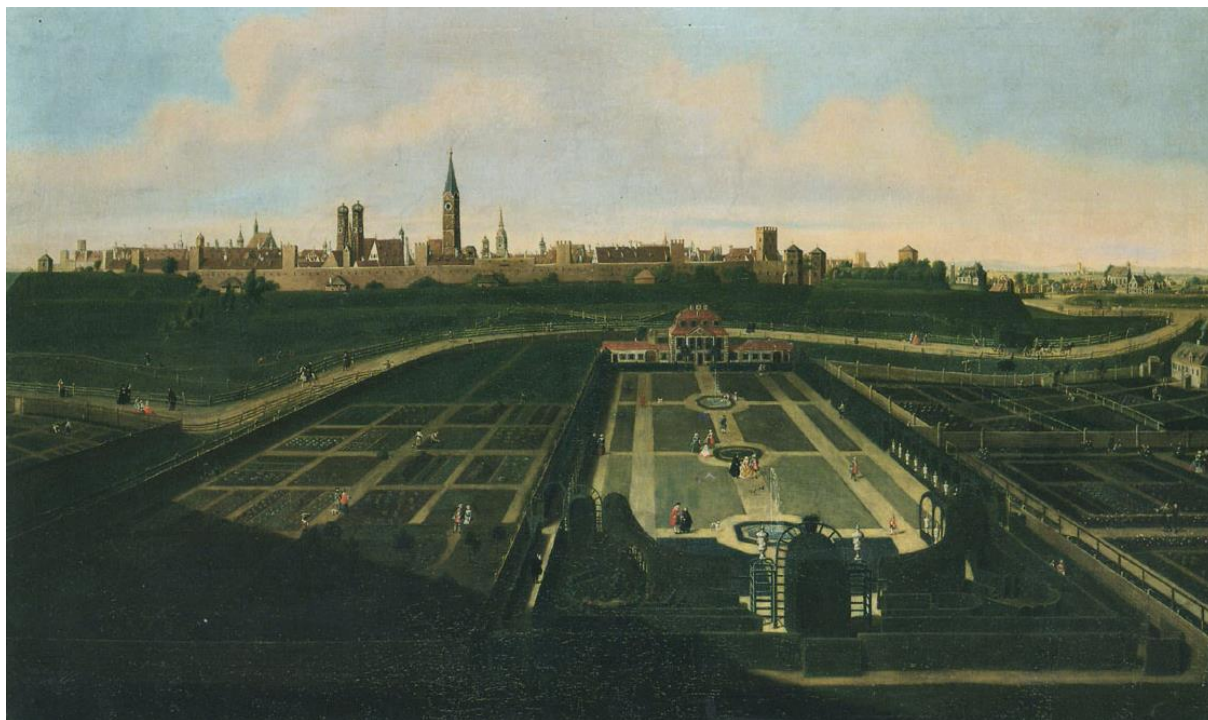
formálna záhrada - usporiadaná s geometrickou pravidelnosťou podľa architektonického hľadiska (opak *záhrady krajinárskej*); obidva typy sa v rôznej miere prejavujú v celých dejinách *záhradného umenia*; reprezentovaná *záhradou francúzskou* a *záhradou talianskou*, *egyptskou*, *mezopotámskou*, *perzskou*, *indickou*, *gréckou*, *rímskou*, *byzantskou*, *islamskou*, *maurskou*, *stredovekou európskou*, *italickou*, *holandskou*



Delsenbach: Barokový zámok Lednice v 18. storočí



C. Visscher: Krajina s dvoma zaľúbencami vo vode (17.st.)



P. J. Horemans: Pohľad na Mníchov z domu Johanna Kaspara von Basselet La Rose (1749)

formálny odev - pozri *spoločenský odev, odev, móda*

https://en.wikipedia.org/wiki/Formal_wear

***formát** - veľkosť, rozmer, plošnosť výtvarného diela, podkladu, listu papiera, sochy ale aj architektonického diela; forma je založená na *proporčnej* miere, tvorí základ *harmonickej* úmernosti; je historicky variabilná, vo vzájomnom vzťahu k *motívu, proporciám, perspektíve, kompozícii* ap.; najbežnejší je formát pravouhlý, vedľa toho aj *formát kruhový*, oválny, krížový, s viacerými uhlami, čo je závislé od *slohu, skupiny, funkcie diela, umiestenia, vzdialenosti vnímateľa*, od tvaru stavebného poľa (*klenba, stena*), poslania (verejná alebo súkromná funkcia > potreba mobilnosti diela a intimita > miniaturizácia formátu), od technických a materiálových možností (*socha*); pozri *aldinka, foliant; hárok autorský/AA, hárok tlačový; folio, kvart, oktáv; luneta, marina, rondo, tondo, okulus, tzv. Handtuch Format; štvrtáhrok, polhárak, osmerka; B-formát; zlatý rez; japoneria; bod cenový, bodový cenový systém, umelecký obchod; kvatern, sextern*



P. van Coecke Aelst: Madona s dieťaťom (16.st.)



Slovenský maliar z 2. polovice 18.storočia: Sv. Barbora (1750-1800)



Severotaliansky maliar z 1. polovice 17.storočia, Nemecký maliar z 18.storočia: Svätá rodina s anjelom (1600-1650)

***formát anglický** - pre Veľkú Britániu a USA udávaný v couloch (2,464cm); *marína* nie je uvádzaná

portrét (výška - šírka):	krajina:
30x25	30x50
36x28	36x54
44x34	40x60
50x40	56x44
88x52	94x58
106x70	

***formát foliový - foliantový formát/foliový formát**

***tzv. formát francúzsky** - *obrazové miery* odvodené z *brány harmonie*, užívané pre figurálne, krajinné a morské motívy (pozri *marína*); prijaté európskym kontinentálnym maliarstvom v 18.-20.st.; odvodené z klasicistických noriem (*zlatý rez*); rozmerové rady rozdelené do troch skupín (*portrét, krajina, marína*) a pod týmito názvami aj označené; miery uvádza

	portrét	krajina	marína
1	22x116	14x123	12x122
2	24x19	16x24	14x24
3	27x22	19x27	16x27
4	33x24	22x33	19x33
5	35x27	24x35	22x35
6	41x33	27x41	24x41
8	46x38	33x46	27x46
10	55x46	38x55	33x55
12	61x50	46x61	38x61
15	65x54	50x65	46x65

20	73x60	54x73	50x73
25	81x65	60x81	54x81
30	92x73	65x92	60x92
40	100x81	73x100	65x100
50	116x89	81x116	73x116
60	130x97	89x130	81x130
80	146x114	94x146	89x146
100	162x130	114x162	97x162
120	195x130	114x195	97x195



P. A. Suchodolskij: Mokradiny (1863)

*tzv. **Format Handtuch** - tzv. *Handtuch Fomat*

***formát japonských drevených dosiek** - od 33x46 do 58,4x30,4 : ó-óban, óban, aiban, čúban, koban, hoso-e, hašira-e, *kakemono-e*

***formát kancelársky** - pevne stanovený rozmer 210x330mm

***formát kódexov** - do 4.st. mali kódexy rozmery 5x6,5cm, neskôršie 12x40cm, obľubu dosiahli takmer štvorcové *formáty* 14x12cm a 26x23cm

***formát kruhový** - pozri *tondo, rondo, okulus, tenerifa; japoneria*



A. Zmeškalová: Portrét ženy v bielom živôtku a červenej sukni

***formát normalizovaného papiera** - A₀ 841x1189

A₁ 594x841

A₂ 420x594

A₃ 297x420 *hárok*

A₄ 210x297 *polhárkový list*

A₅ 148x210 *štvrt'hárkový list*

A₆ 105x148 *osminka háрку*

pozri *A-formát, B-formát, C-formát, D-formát, Norma-DIN*

***formát novinový** - rad formátov používaný pre novinovú tlač, jedným z jeho typov je *formát svetový*

***formát papiera alebo kartónu** - stanovený medzinárodnou *Normou-DIN*; pomer strán daný 1: 2, východiskom je plošný meter (pozri *formát normalizovaného papiera*); staršie delenie založené na preložení *háрку* o kolísajúcej veľkosti 330x420 mm a 470x780 mm; takto preložené hárky mali svoje názvy: *folio* (jedno preloženie), *kvart* (2x preložené), *oktáv* (3x preložené)

***formát pre krajinu** - *podklad* pre kresbu alebo maľbu, ktorý je viac široký ako vysoký; pozri *formát*

***formát pre portrét** - *podklad* pre kresbu alebo maľbu, ktorý je vyšší ako širší; pozri *formát*

***formát svetový** - typ *novinového formátu* o rozmere 500x705mm

forme-art - termín užívaný teoretikom *konkrétneho umenia* T. van Doesburgom; označované tak tvary, ktoré sú abstrahujúcou odvodeninou tvarov prírodných

forme-éspirit - termín užívaný teoretikom *konkrétneho umenia* T. van Doesburgom; označované tak rýdzo intelektuálne ideálne tvary, ktoré nie sú ani nápodobou reality (*forme-nature*) ani jej abstrakciou (*forme-art*)

forme-nature - termín užívaný teoretikom *konkrétneho umenia* T. van Doesburgom; označované tak tvary, ktoré sú nápodobou prírodných tvarov

formica - *mravec*

formicaleon, formicaleun - *mrakolev*

forming - staroveký hudobný nástroj; pozri *aiódovia*; grécke hudobné nástroje

formový plášť - plášť z hliny, obklopujúci jadro odliatku; medzi jadrom a plášťom je nanosená vosková vrstva v hrúbke a tvare budúceho odliatku; pozri *cire perdue*

Formschneider Hieronymus - H. Andreae

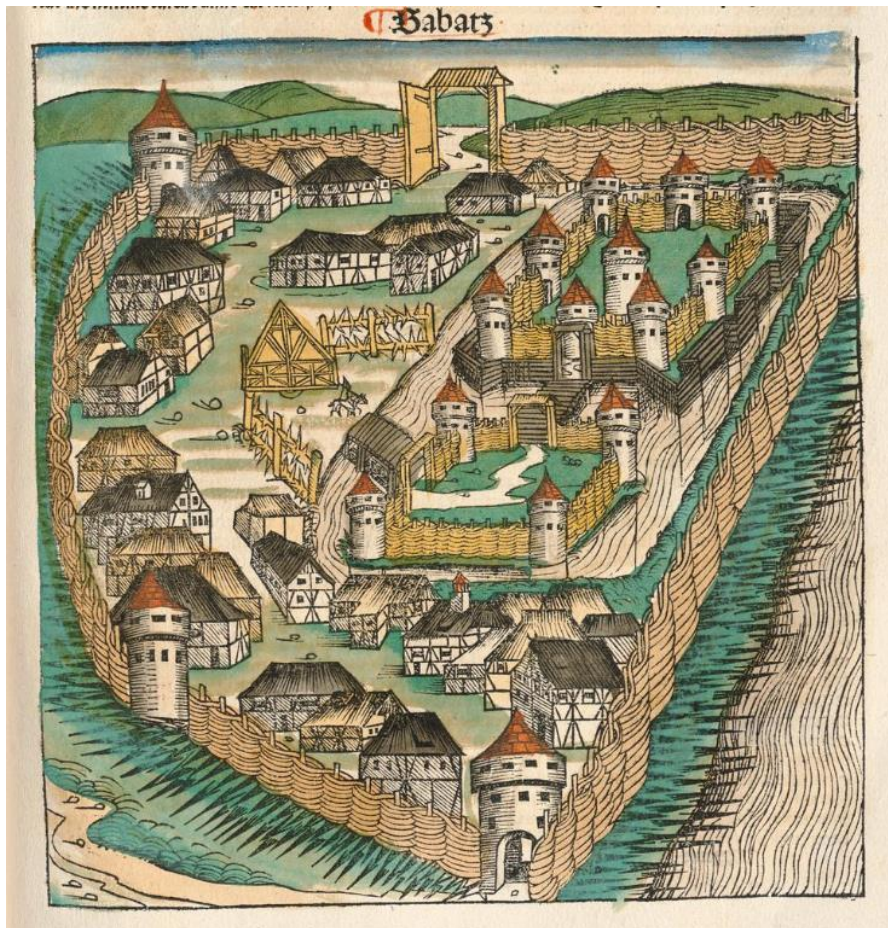
Fors - v rímskej mytológii Šťastena, bohyňa šťastnej náhody, družka *Fortuny*, s ktorou nakoniec splynula v jedno božstvo; pozri *bohovia šťastia a zdaru*; rímski bohovia; šťastie

forteana - podľa mena Charlesa Hoy Forta (†1932), amerického spisovateľa a výskumníka anomálnych javov; v súčasnej dobe termíny fortean a forteana sa používajú na charakterizáciu rôznych anomálnych javov

<http://en.wikipedia.org/wiki/Category:Forteana>

http://en.wikipedia.org/wiki/Forteana#Fortean_phenomena

fortifikácia - z lat. fortis – „silný“ a facere – „robiť“; tiež *opevnenie, pevnosť*; úprava terénu a ochranné stavby v podobe *pevnosti*; vojenské konštrukcie a stavby navrhované na obranu a ochranu; budované už tisíce rokov a ich realizácie sa zlepšovali stúpajúcou úrovňou technickej zručnosti; tradičným príkladom konštrukcie fortifikácii sú kastrá (pozri *castrum*), vojenské tábory z čias rímskych légii, ale prvými reálnymi realizáciami sú obranné múry mestských štátov ešte z čias *Mezopotámie*, alebo múr obklopujúci *Jericho* z 8.tis.pr.Kr.; predchodcami fortifikácie, tak ako je chápaná dnes, boli obranné valy a konštrukcie, ktoré stavali predchodcovia človeka okolo svojich sídiel na obranu proti zvieratám, prípadne napadnutiu iným kmeňom; posun v systéme konštrukcie a princípe konceptu prišiel v stredoveku; vtedy bol značne ovplyvnený príchodom pušného prachu a ťažkej techniky v podobe *diel*; v tomto období sa múry spevňovali, stávali sa hrubšími a využíval sa princíp spevnenia zemou, ako opornej konštrukcie



M. Wolgemut, W. Pleydenwurff, H. Schedel: Opevnenie Sabatz (kolorovaný drevoryt, Norimberská kronika, 1493)



F. Galli-Bibiena: Obľiehanie opevneného mesta (lept, 17.-18.st.)

fortifikácia bastionová - opevnenie opatrené *bastiónmi*, prvkami vystupujúcimi mimo samotnou hradbu; bastióny umožňujú zvyčajne ostreľovanie protivníka pri päte hradby bez nadmerného ohrozenia vlastných strelcov a diel, taktiež podporuje susedné bastiony; bastióny môžu byť posilnené (a tiež chránené) ďalšími obrannými prvkami. napr. gavaliermi, retranchmentmi, kurtinami a d'.

pozri *banket, barbakán, bastila, bastion, bašta, bašta predsunutá, batardó, batériová veža, bergrit, berma, brit, bolverk, bosáž, burgus, cimburie, curtis, eskarpa, fortna, gabion, glacis, hladný múr, hornverk, kaponiera, kavalír, kazematy, kontraeskarpa, krenelovanie, kurtina, nožnice/kliešte, rohy, rampa, koridor, kolište, palisáda, parkán, podsebitie, plášťová hradba, plenta, poľský plot, predbranie, ravelin, redan, reduta, retrachement, rondel, tambur, taras, torion, traversa, ulička hradbová, vežica*

pozri *stredoveké profánne stavby, mestské historické jadro; šiance, tvrdza, detinec, opevnený kostol, citadela, Tírýns/Tírinx, Tara, Josefov*

<https://ca.wikipedia.org/wiki/Baluard>

<https://fr.wikipedia.org/wiki/Fortification>

[http://en.wikipedia.org/wiki/Lunette_\(fortification\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Lunette_(fortification))

<http://en.wikipedia.org/wiki/Fortification>

<http://en.wikipedia.org/wiki/Redan>

http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-/staticresults?orderBy=DATING_ASC&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data&page=21

http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-/staticresults?orderBy=DATING_ASC&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data&page=22

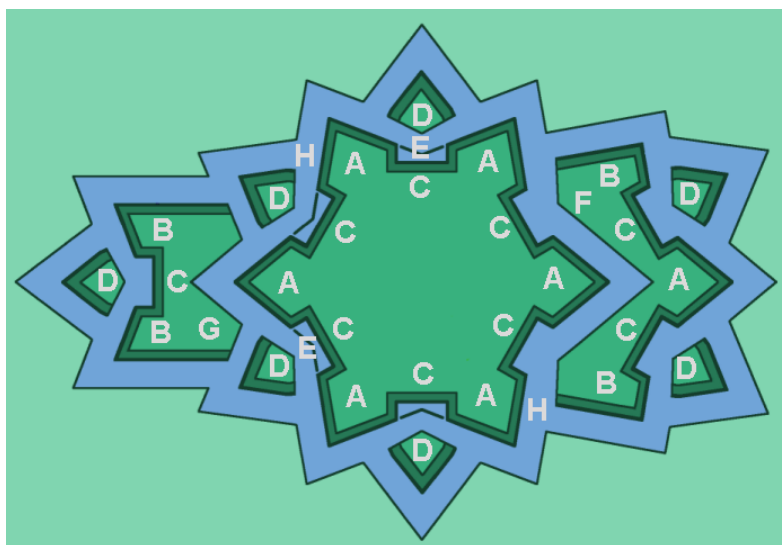
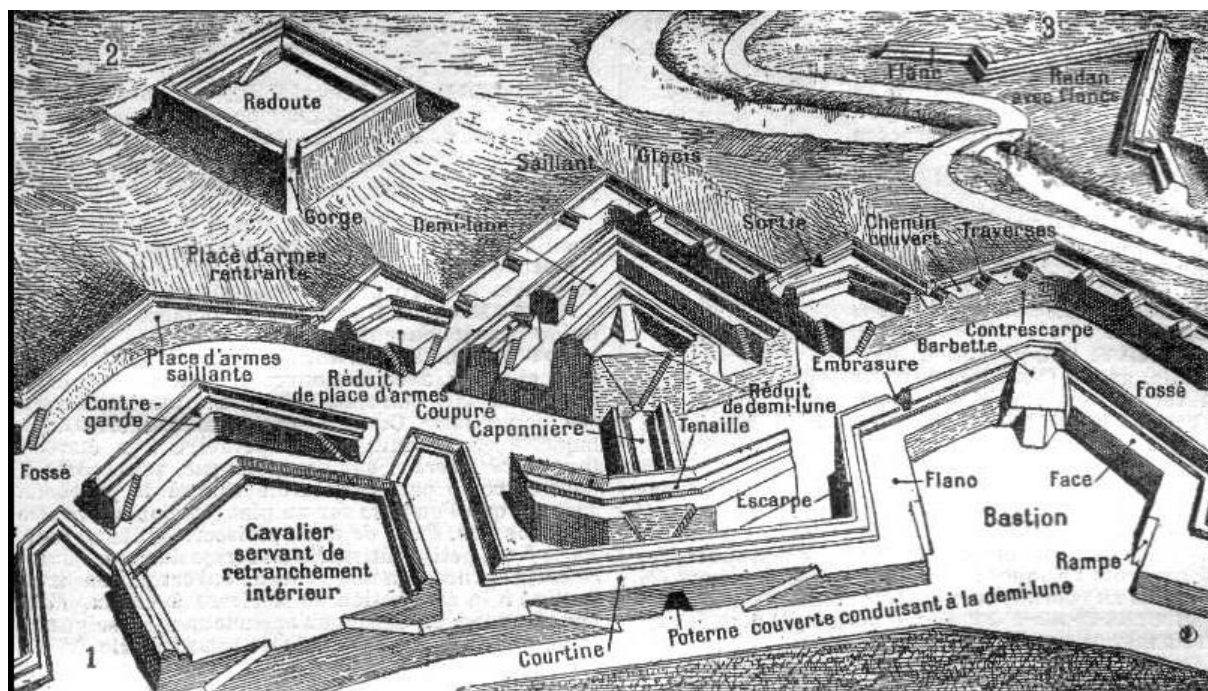


Schéma bastiónovej fortifikácie (A – bastión, B – polobastión)



Systém bastiónovej fortifikácie



Neznámy autor: Pohľad na Grand Harbour v roku 1801 (veduta, 1801)



S. Kleiner: Opátstvo Göttweig (medirytina, 1744)

Fortitudo - kresťanská alegória *odvahy, sily*, zobrazovaná ako žena v brnení, oblečená aj v koži leva; pozri *Cnosti a Neresti; alegória*

<http://en.wikipedia.org/wiki/Fortitude>

[http://fr.wikipedia.org/wiki/Force_\(vertu\)](http://fr.wikipedia.org/wiki/Force_(vertu))

<http://it.wikipedia.org/wiki/Coraggio>



Fortitudo (Bamberská katedrála, 12.st.)



B. Beham, H. S. Beham: Fortitudo (rytina zo série Kardinálne cnosti, 16.st.)



P. Brueghel st.: Fortitudo (16.st.)



L. van Leyden: Fortitudo (rytina zo série Sedem cností, 1530)



J. Saenredam podľa H. Goltziusa: Fortitudo (rytina zo série Sedem cností, 1593)



G. B. Tiepolo: Alegória sily a múdrosti (18.st.)
G. B. Tiepolo: Alegória odvahy a práva (18.st.)





L. Giordano: Alegoria Fortitudo (17.st.)



L. Giordano: Korunovanie Fortitudo čestným vencom (freska v Galérii Palazzo Medici-Riccardi, Florencia, 1684-1686)



G. B. Tiepolo: Triumf Fortitudo a Sapientie (18.st.)

fortna - malá *bránka* pre peších v hradbe *kláštora, pevnosti, mesta* ap.; pozri *brána*



J. Skrbek: Štiavnická brána (lept, veduta, 1920)

Fortúna - v *rímskej mytológii* jedna z *Park*; starotalianska bohyňa šťastného osudu, neskoršie stotožnená s gréckou *Tyché* (prevzala rovnaké atribúty: roh hojnosti, kormidlo, guľa /neistota/, lodná prova, obetná miska, *kérykeion*) a rímskou *Fors*; v čase cisárstva stotožnená s egyptskou *Isis* (prevzala atribúty: kosáčik mesiaca, *lotosový kvet*, perá, *hady*, krídla, prilba, klasy; často zobrazovaná s *Merkúrom*, *Martom*, *Viktoriou* (*gemmy*, *mince*: pozri *mince rímske*, voľné plastiky); v *stredoveku* ustúpila motívu *kolesa osudu*; v neskorom stredoveku opäť zobrazovaná: oblečená postava, niekedy dvojhlavá bohyňa osudu, roztáčajúca *koleso osudu*; zobrazovaná ako priaznivá *Fortuna Adversa* a nepriaznivá *Fortuna Aversa*, alebo ako bohyňa pomsty *Nemesis* (predstava viedla ku zobrazeniu otáčajúceho sa kolesa s ľudskými postavami); v 16.st. motív nadobúda sociálno-kritické zameranie; od 17.storočia zobrazovaná zriedkavo; Fortuna ako rímske božstvo mala rovnaké atribúty ako *Felicitas*, hoci ich rímske náboženstvo rozlišovalo (Mantegna, Dürer, H.S.Beham, Rubens, Tiepolo); pozri *rímski bohovia*, *šťastie*; *atribúty*, *symbols*, *alegérie* a *prirovnania*; *koleso osudu/koleso šťastia*, *voz bláznov*

časté prídomy: *Foruna Adversa*, *Fortuna Augusta*, *Fortuna Aversa*, *Fortuna Muebris*, *Fortuna Panthea*, *Fortuna Populi Romani*



Fortuna (iluminácia z rukopisu G. Boccaccia: „Des cas des nobles hommes et femmes“, 1410)



A. Dürer: Malá Fortuna (medirytina, 1495-1496)



A. Dürer: Nemesis alebo dobrá Fortuna (medirytina, 1501-1502)



A. Bronzino: Alegória Šťastia (17.st.)



I. Pavle: Mlynské kolesá (1999)

Fortuna Adversa - neskorostredoveká predstava, *Fortuna* priaznivá

Fortuna Augusta - antická *Fortuna* súčasného vládnuceho cisára

Fortuna Aversa - neskorostredoveká predstava, *Fortuna* nepriaznivá

Fortuna Muebris - *Fortuna* žien

Fortuna Panthea - *Fortuna* všetkých božstiev; *atribúty*: krídla, prilbica a klasy

Fortuna Populi Romani - antická *Fortuna* rímskeho ľudu

Fortuna Virilis - *Fortuna* mužov

Fortunatus (hrdina) - stredoveký príbeh Fortunata, syna chudobného cyperského šľachtica, a krásnej Magelóny

<http://translate.google.sk/translate?hl=sk&sl=hu&u=http://moly.hu/konyvek/fortunatus-es-magelona-historiaja&prev=/search%3Fq%3DMagel%25C3%25B3na>

http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-/staticresults?orderBy=DATING_ASC&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data&page=4

http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-/staticresults?orderBy=DATING_ASC&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data&page=6

http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-/staticresults?orderBy=DATING_ASC&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data&page=7

http://www.webumenia.sk/web/guest/graphic/-/staticresults?orderBy=DATING_ASC&items=14&query=&layout=gridLayout&images=true&searchFor=data&page=8



Neznámy autor: Rozhovor dvoch šľachticov (ilustrácia k histórii o Fortunatovi, 1501 – 1600)



Neznámy autor: Rytier odovzdáva správu jednému zo strážcov hradu (ilustrácia k histórii o Fortunatovi, 1501 – 1600)



Neznámy autor: Dvaja rytieri vedú zajatého šľachtica (ilustrácia k histórii o Fortunatovi, 1501 – 1550)



Neznámy autor: Ležiaca žena s rohmi v prítomnosti muža, ktorý kladie pod lavicu klobúk, a dvojica, ktorá odlieta oknom (ilustrácia k histórii o Fortunatovi, 1501 – 1600)

Fortunatus (svätec) - (†303); diakon umučený s *Felixom* z *Thibiuca*, *Audactom*, *Januariom* a *Septimom*; pozri *kresťanskí svätci*



M. Wolgemut, W. Pleydenwurff, H. Schedel: Felix a Fortunatus (Norimberská kronika, 1493)

fórum - rímske námestie; pozri *exedra*; *kolonáda*, *hala*, *columna Maenia*; *architektúra rímska*

Forum Romanum - stred starého Ríma (Roma); *námestie* a *tržnica* medzi *Kapitolom* a *Palatinom*; stáli tam budova senátu, archív, chrámy (najstarší bol chrám Vesty), *víťazné oblúky* a *sochy*, nedochovaný chrám boha *Ianusa*; postavené 6.-1.pr.Kr. na mieste zvanom v 16.-18.st. Campo Vaccino; pozri *omfalos 2.*; *umbilicus urbis Romae*; *architektúra rímska*; *rostrálny stĺp*; *Di penates populi Romani*

http://es.wikipedia.org/wiki/Foro_Romano

<http://it.wikipedia.org/wiki/Roma>



W. van Nieulandt II: Pohľad na Forum Romanum (1.pol. 17.st.)



Neznámy maliar: Rímske zrúcaniny (1780-1820)



G. B. Piranesi: Pohľad na Campo Vaccino (veduta, asi 1748-1774)



C. Lorrain: Campo Vaccino (1636)



Nemecký maliar z 18.storočia: Campo Vaccino v Ríme (1710-1730)



W. Turner: Pohľad na Forum v Ríme s dúhou (1819)



Neznámy maliar: Rímske zrúcaniny (1780-1820)



J.- B. Lallemand: Forum s Konštantínovým oblúkom s roľníkmi v popredí (18.st.)



J. Alt: Forum Romanum v Ríme (1835)

Forum Traiani/Traianove fórum - námestie vybudované v Ríme v časoch cisára Traiana (pozri *stĺp Traianov*), postavené gréckym architektom Appollodórom 111 po Kr.



J. B. Fischer von Erlach, J. A. Delsenbach: Predstavenie Trajánovho námestia ako vyzeralo v starom Ríme (lept, 1730)

Fosfor - v gréckej mytológii boh rannej hviezdy, otec trachinského kráľa Keyxa

fosfor – pozri **bronz fosforový**, **studený oheň**

fosforeskujúce farby - **farby fosforeskujúce**

fosforový bronz - **bronz fosforový**

fosília - pozri **jantár**

fossaryjani/fossaryjuszovia - poľská sekta **ademitov**; názov podľa slova fosa - "rokľa, jaskyňa", kde sa stúpenci sekty zvyčajne schádzali; pozri **kresťanské rády**, **kacírstvo**, **heréza**